

BURUTU ENTSEGU NUKLEARRAK NEKEZ GORDEKO DITU IRAGANEKO AHANZTURAN FRANTZIAK

Potentzia nuklear bihurtzeko asmoz, bonba nuklearrak probatzen aritu zen Frantziako Gobernuak 1960tik 1996ra, 200 zartatze baino gehiago burutuz; non eta kolonizaturiko Aljeriako Sahara basamortuan eta Pazifikoaren erdiko Mururoa eta Fangataufa irletan. Ofizialki, baldintza meteorologikoei esker hodei atomikoek ez zuten ia kontaminaziorik ondorioztatu; baina estatuaren gezurrak alde batera utzirik, lurralde hauetako kasik guztiak ziren irradiatuak izan. Frantziak ahanzturan nahi lituzkeen gertakizun horiei buruzko egiak azaleratu berri dituzte *Mururoa Files* ikerketa lan mamitsuak zein ACRO elkarteak.

JENOFA BERHOKOIRIGOIN

Saharako hareak estali zizkigun gure bazterrak martxoan zehar, ezohiko paisai horixkak eraginez. Salto geografiko erraldoiak bideratzeaz gain, denboran bidaiatzeko ere balio digute urte hastapeneko haize bortitzek; baita iraganekeo ahanzturan gordetako gertakizunak azaleratzeko ere.

Frantziako Jura mendigunean bizi den Pierre Barbey unibertsitariak harea lagin bat bildu eta erradioaktibitatea neurtzen eta kontrolatzen dabilen ACRO elkartearen laboratoriora eraman zuen -1986ko Txernobylo istripuaren bihamunearan osatu zuten ACRO, instituzioek bideratu desinformazioaren kontra egiteko eta egia azaleratzeko (oroit gara, ofizialki Txernobylo hodei erradioaktiboa ez zela Frantziaren gainetik pasa, baldintza meteorologikoei esker mugak ez zituelako trabeskatu...)-. Laboratoriora argiki mintzo da: “Zesio-137a identifikatu dugu Saharako hareetan, erradioelementu artifizial bat da, ez duguna naturalki kausitzen harean; leherketa nuklear batean gertatu fisio nuklearraren emaitza da”.

Gure osagarriari dagokionez, la-sai egon gaitezke, kilometro koadroka 80.000 becquerelio zesio-137 zabaldu zaizkigulako, hots, ezer ez arriskutsurik. Nonbait hori bazekien Barbeyk eta helburua bestelakoa zuen: “Ez dugu ohartarazi nahi izan biztanleria arriskuan dagoela, entsegu nuklearrak eginez Frantziak eta beste herri batzuk eragindakoa oroitarazi nahi izan dugu”. 1960ko otsailaren 13an,

07:04tan, Frantziako Gobernuak bere lehen entsegu nuklearra bideratzen zuen, non eta Saharan, Aljeria kolonizatuaren hegoaldean. La Gerboise Bleue izena jarri zion bonba atomikoari, 1945eko agorri-laren 6an AEBek Japoniako Hiroshimara jaurtiketakoa baino hiruzpalau aldiz indartsuagoari.

Hourras pour la France, depuis ce matin elle est plus forte et plus fière edo “Biba Frantzia! Goiz honetatik azkarrago eta harroago dugu Frantzia” mezua helarazi zion telegramez bertan zen ministroari Charles de Gaulle ordungo Frantziako presidenteak. Azken momentuan zehaztu zuten bonbaren jaurtiketa unea, “baldintza meteoroliko idealak” zirela zehazturik: haizeak errautes erradioaktiboen zabalpena mugatuko zuen eta partikula potoloenak lurreratuko omen zituen. Gunea berriz basamortua zen, Paristik ikusirik ez zen bizidunik bertan -70 kilometrotara ziren herrietakoak, tuaregak, langileria aljeriarrak, soldadu frantsesak, kazetariak zein fauna eta flora ordea ez zituen kontutan hartu-.

ALJERIAN, 17 BONBA NUKLEAR, PAZIFIKOAN BERRIZ 193

“Eztanda aitzin, frantsesek etxetik ateratzeko galdetu ziguten, etxeak erortzeaz beldur zirelako. Gero, lurrean belauniko jartzeko erran ziguten, besoa begien aitzinean jarraraziz. Lehenik argia ikusi genuen, eguzkiaren heinekoa. Ordu laurden bat geroago, zarata latz bat, eta, azkenik,

uhina zabaldu zen, sakontasunetara eramaten zaituen lurrikara baten heinekoa... Gora zihoan ke beltza, horia, marroia ikusi genuen. Ez genuen ulertzen, baina bage-nekien egun beltza zela. Negar egin genuen” kontatzen du entsegu gunean zen Mohamed Belhacen langileak. Hortik gutxira gaixotu zitzaizkion bere bi alabak.

Zerrenda luze baten lehena izan zen La Gerboise Bleue, inpaktu nuklearrak gutxietsiz Frantziako Estatuak Aljerian bideratutako hamazazpi entsegu nuklearraren lehena. Ofizialki, kutsadura heina “onartutako segurtasun-langa baino askoz txikiagoa” izan zen aldi oro. Gezurra irenstaraztea nekezago izan zitzaien, ordea, 1962ko maiatzaren lehen hartan. Beryl izeneko entsegua istripu larri bihurtu zitzaien, lurpean behar zuen leherketak Tan Afella mendia zartaturik aireratu zelako, ehunka herritar, tuareg, langile eta frantses militar zein zientifiko irradiatuz.

1967a arte iraun zuten entseguek -lehen lauak aire librean eta ondokoak lurpean burutuz-. Aljeriaren independentzia zekarren 1962ko martxoaren 18ko Eviango Akordioan sartu zuten beste bost urtez entseguak bideratzeko baimena... “Gezortik biztanleria zesio-137aren arrasto horiekin bizi da, eremu batzuk oso kutsatuta daude oraindik, eta horrek garaiko kutsadura irudikatzen du balio digu”, dio Barbeyk, 60 urte iragan direla eta hare kutsatua esku artean duela. SESB, Erresuma Batua eta AEBen gisara, “potentzia atomiko” izan nahian, entseguekin segitu nahia

60 URTE GEROAGO, ORAINDIK ERE KUTSATURIK.

MUNDUAREN BESTE PUNTAKO EREMU KOLONIZATUETAN BONBA ATOMIKOAK ZARTARAZTEN ARITU ZEN FRANTZIAKO GOBERNUA 36 URTE LUZEZ. ALJERIAKO SAHARA BASAMORTUAN BURUTU ZITUEN ENTSEGUAK ETA 60 URTE PASA DIRELA, ORAINDIK KAUSITZEN DITUGU OSAGAI ERRADIOAKTIBOAK BERTAKO HAREAN.

lehenetsi eta Pazifikora bideratu zituen leherketak, zehazkiago, bere meneko dituen Mururoa eta Fangataufa uharteetara. Orotara, 193 bonba atomiko zapartarazi zituen 1966tik 1996ra –Hiroshimako erradiazio-heina 800 aldiz–.

EGIA, 'MURUROA FILES'-I ESKER

“Frantziak gutxietsi du saiakera nuklearrarekin Polinesia Frantsesean izandako eragin suntsitzailea” irakurri daiteke *The Guardian* komunikabidean, *Mururoa Files* izeneko ikerketari buruz plazaraturiko artikuluan.

Disclose komunikabideko kazetariak, Princeton unibertsitateko eta Interpret egiturako ikerlariek bi urtez eramandako ikerketa da *Mururoa Files*, hamarnaka elkarrizketa eta Frantziako Defentsa Ministerioiko dokumentu gordeak oinarritzat dituztela. “Polinesia ez da Prypiat –Txernobyletik hurbil den herrixkabaina herritarrek jasotako dosiak kasu batzuetan Fukushimaoak baino askoz

altuagoak dira”, irakurri daiteke dokumentuan. “Estatu sekretua” eta “Estatu gezurra” argira ekarrazteko eta Pazifikokoaren erdiko 118 irletako bizidunen pozoitzea aitortzeko bidean elementu garrantzitsua da ikerketa hau. Txostenaren arabera, “100.000 herritarrek zuten erradioaktibitatea hein arriskutsuan jaso, artxipelagoko ia biztanle guztiek”. Adibidez, Tahitiko hiriburuko biztanleek jasotako erradiazio errealek CEA Frantziako Energia Atomikoaren Komisaldegiak 2006an argitaratutako azterlanean jasotakoak baino bi edo hiru aldiz handiagoak izan ziren.

Tiroideko, eztarriko edota biriketako minbiziak, leuzemia, linfoma eta hezur eta muskuluetak gaitzak uharte guztietan zabaldurik direla azaltzen da dokumentuan –2020ko otsailean Parisen Polinesiako Gobernuari igorritako dokumentu sekretu bat eskuraturik, Frantziako Gobernuak minbizien eta entsegu nuklearren arteko lotura zu-

zena egiten duela agertzen zaigu ere–. 2017ko e-posta trukaketa konfidentzial bat lekuko, Frantziako armadak berak onartzen du 1966tik 1974ra bitarteko probetan parte hartu zuten 6.000 militarretatik 2000ri gutxienez minbizi bat agertu zitzaizela.

Mururoa Files-ei esker kalte-ordainak eskuratzeko bidea erraztea espero dute ikerlariek. Gaurko egunean bakarrik 454 pertsonei zaie mina aitortu –hauetan soilik 63 direlarik bertako herritarrek– eta eskaeren %80 dira errefusatuak, inolako justifikaziorik gabe. Dena dela, Frantziako Estatuak sekulan ez die barkamenik bideratu biktimei. 2018an Nazioarteko Zigor Auzitegian salaketa jarri zuen Frantziako Estatuaren kontra Oscar Temaru bertako independentistak, gizateriaren kontrako krimena leporaturik. “Kolonialismo nuklearraren ondorioz hildako guztien izenean” erabaki zuen Justiziara jotzea, noizbait egia eta aitortza lortzeko helburuz. ●

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

NINA MÛR
eyewear

Egurrezkoak
Eskuz landuak banan-banan
Jasangarriak
Arinak eta erresistenteak
Kalitate handiko eguzki-lenteak

Hernani 23, 20004 Donostia · 943 420 624 · zinkunegioptika.com